

:

: مرداد ۱۴۰۲

: سیاست‌های حمایتی، یارانه‌های صادراتی، مرکوسور، موافقت‌نامه‌های تجاری، سرمایه‌گذاری
مستقیم خارجی، نظام تعرفه‌ای، ابزارهای مالیاتی، کنترل دولتی

: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

فهرست مطالب

۵	خلاصه کاربردی
۷	مقدمه
۷	سیاست تجاری برزیل
۱۵	ارزیابی سیاست تجاری برزیل
۲۴	روابط تجاری ایران و برزیل
۲۸	جمع‌بندی و توصیه‌های سیاست‌گذاری

خلاصه کاربردی

- ارزش تجارت برزیل در سال ۲۰۲۲ برابر با ۱.۳ تریلیون دلار بوده است. مهمترین شرکای تجاری برزیل در سال ۲۰۲۲ عبارت بودند از: چین، ایالات متحده، آرژانتین، هلند، آلمان، کره جنوبی، ایتالیا، اسپانیا و مکزیک. این کشورها حدود ۶۰ درصد از کل تجارت برزیل در سال ۲۰۲۲ را تشکیل می‌دادند.
- عمده صادرات برزیل در سال ۲۰۲۲ عبارت بودند از: سویا، سنگ آهن، نفت خام، کنجاله سویا، گوشت، مرغ، قند، اتومبیل، هواپیما و تجهیزات الکتریکی. در همین سال، واردات اصلی برزیل نیز شامل تجهیزات الکتریکی، تجهیزات حمل و نقل، محصولات شیمیایی، سوختها، دارو، آهن و فولاد، منسوجات کفش و کاغذ بود.
- برزیل سیاست تجاری مبتنی بر تعرفه را برای محافظت از صنایع داخلی و تضمین رقابت عادلانه به کار می‌گیرد؛ از همین رو این کشور دارای میانگین نرخ تعرفه اعمال شده نسبتاً بالایی است. به علاوه، برزیل موانع غیر تعرفه‌ای مانند سهمیه بندی، مجوز واردات و مقررات فنی را برای تنظیم واردات و حفاظت از صنایع داخلی اعمال کرده است.
- دولت برزیل با هدف ارتقای صادرات و تحریک رشد اقتصادی، یارانه‌های صادراتی را به روش‌هایی همچون معافیت‌های مالیاتی، کمک‌های بلاعوض، وام‌ها و سایر کمک‌های مالی ارائه می‌کند.
- برزیل از اعضای سازمان تجارت جهانی و بازار مشترک جنوبی (مرکوسور) است.
- برزیل نظام‌های تجارت خارجی خود را عموماً در قالب بلوکی سازمان داده است و سازمان منطقه‌ای مرکوسور مهمترین سازمان در این راستا برای سیاست تجاری برزیل به شمار می‌رود. این امر تا حدی در سیاست تجاری این کشور چشمگیر است که به جز شیلی که برزیل از سال ۲۰۱۸ یک معاهده تجارت آزاد با آن امضا کرده است، دیگر تفاهم‌نامه‌های تجاری برزیل در قالب بلوکی و با واسطه سازمان مرکوسور است.
- برزیل به منظور تنوع بخشیدن به اقتصاد خود و افزایش رقابت‌پذیری بین‌المللی، بر توسعه صادرات تاکید زیادی دارد و دولت مشوق‌های فراوانی را در به صنایع صادرات محور ارائه می‌کند.
- دولت برزیل حضور خود در بخش‌های معدن، استخراج نفت، و الکتروسیته را کاهش داده یا به طور کلی حذف کرده است. همچنین، گام‌هایی برای تقویت اداره و شفافیت بنگاه‌های دولتی فدرال برداشته شده است که ورود رقیبان در آن حوزه‌ها را تسهیل می‌کند. با این حال، رد پای بنگاه‌های دولتی در اقتصاد برزیل همچنان پررنگ هستند و سهام عمده بسیاری از نهادهای خصوصی نیز در اختیار بنگاه‌های دولتی است.

- از مجموع ۵۳,۱۶ میلیارد دلار صادرات ایران در سال ۱۴۰۱، برزیل تنها ۰,۱۳ درصد را به خود اختصاص داده است و از این نظر در جایگاه چهل و یکم در میان شرکای تجاری ایران قرار گرفته است. در حوزه واردات نیز این کشور از مجموع ۵۹,۶۵ میلیارد دلار واردات ایران با اختصاص ۰,۶۶ درصد به خود، در جایگاه ۱۶ قرار گرفته است.
- ایران و برزیل فاقد هر گونه موافقت‌نامه اقتصادی هستند. تنها سند رسمی در خصوص همکاری‌های اقتصادی میان دو کشور «بیانیه مشترک همکاری‌های اقتصادی و کشاورزی ایران و برزیل» است که در سال ۱۳۹۳ در جریان دیدار وزیر کشاورزی ایران و وزیر کشاورزی، دام و تامین غذای برزیل به امضا رسید و بر توسعه همکاری‌های کشاورزی و همکاری‌های اقتصادی در زمینه مبادلات تجاری، ارز، کالا و نفت تأکید دارد.
- فقدان موافقت‌نامه‌های تجارت آزاد و ترجیحی میان دو کشور، عدم عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی، تحریم‌های بانکی و کشتی‌رانی، فاصله جغرافیایی دو کشور و ناآشنایی تجار برزیلی با تنوع محصولات صادراتی ایران مهم‌ترین تهدیدها در مسیر توسعه تجارت میان دو کشور هستند.
- توسعه تجارت میان ایران و برزیل، پیش از هر چیز نیازمند ارائه تعریفی از این کشور در کلیت اقتصاد و تجارت خارجی ایران و تلاش برای فراهم کردن بایسته‌های تجارت با برزیل همچون حمل‌ونقل، گمرک و توافقات تسهیل تجارت، مطابق این تعریف است.

مقدمه

جمهوری فدرال برزیل بزرگترین کشور آمریکای لاتین است که به‌عنوان یکی از مهمترین بازیگران اقتصادی و سیاسی منطقه و سازمان اقتصادی مرکوسر و نیز به‌عنوان عضو مؤثر سازمان بریکس، یک قدرت اقتصادی چشمگیر در جهان به شمار رفته و به طور خاص، یکی از مهمترین بازیگران اقتصادی در حال رشد در نظر گرفته می‌شود. این کشور با ۲۱۰ میلیون جمعیت (هفتمین کشور پرجمعیت جهان) و ۸,۵۱ میلیون کیلومتر مربع وسعت (پنجمین کشور بزرگ جهان)، هفتمین قدرت بزرگ اقتصادی جهان بر حسب تولید ناخالص داخلی (۱,۶ تریلیون دلار) به شمار می‌رود. پایتخت برزیل، شهر برازیلیا و پرجمعیت‌ترین شهر آن سائوپائولو است. مهمترین مبادی صادراتی برزیل شهرهای سائوپائولو، ریودوژانیرو و ریوگرانده بوده و مهمترین گذرگاه‌های وارداتی برزیل شهرهای سائوپائولو، ریوگرانده و سانتاکاتارینا هستند. هرچند برزیل یکی از ده اقتصاد برتر و یکی از جذاب‌ترین اقتصادها در میان کشورهای در حال توسعه را دارد، دهه ۲۰۱۰ دوران خوبی برای اقتصاد این کشور نبود و طی ده سال منتهی به ۲۰۲۱، اقتصاد برزیل ۴۳,۲ درصد کوچک شده است.^۱

سهم برزیل از تجارت جهانی در سال ۲۰۲۲ به میزان ۱,۳ درصد بود. این بدان معناست که برزیل در سال ۲۰۲۲ کالاها و خدماتی به ارزش ۱,۳ تریلیون دلار صادر و وارد کرده است. مهمترین شرکای تجاری برزیل در سال ۲۰۲۲ عبارت بودند از: چین (۲۶,۸٪) ایالات متحده (۱۱,۴٪) آرژانتین (۴,۶٪) هلند (۳,۶٪) آلمان (۳,۵٪) کره جنوبی (۳,۴٪) ایتالیا (۳,۲٪) اسپانیا (۲,۹٪) مکزیک (۲,۸٪). این کشورها حدود ۶۰ درصد از کل تجارت برزیل در سال ۲۰۲۲ را تشکیل می‌دادند. عمده صادرات برزیل در سال ۲۰۲۲ عبارت بودند از: سویا سنگ‌آهن، نفت خام، کنجاله سویا، گوشت، مرغ، قند، اتومبیل، هواپیما و تجهیزات الکتریکی. در همین سال، واردات اصلی برزیل نیز شامل تجهیزات الکتریکی، تجهیزات حمل‌ونقل، محصولات شیمیایی، سوخت‌ها، دارو، آهن و فولاد، منسوجات کفش و کاغذ بود.

سیاست تجاری برزیل

کشور برزیل از یک سیاست تجاری چند وجهی برخوردار است که اولویت‌های آن ارتقای رشد اقتصادی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و حفاظت از صنایع داخلی است. این کشور استراتژی‌ها و اقدامات مختلفی را برای تنظیم تجارت بین‌الملل، تقویت صادرات و متعادل کردن روابط تجاری خود به اجرا گذاشته است. اهداف، اولویت‌ها و ساختار نهادی برزیل از منظر یک سیاست تجاری موضوع این بخش است. این حوزه، ۹ حوزه اصلی وجود دارد که در ادامه به قالب‌های موضوعی تقسیم شده و مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱. سیاست‌های حمایتی

الف: تعرفه‌ها و موانع تجاری غیر تعرفه‌ای

برزیل سیاست تجاری مبتنی بر تعرفه را برای محافظت از صنایع داخلی و تضمین رقابت عادلانه به کار می‌گیرد. این کشور دارای میانگین نرخ تعرفه اعمال شده نسبتاً بالایی است که با نرخ‌های متفاوت بسته به گروه‌های کالایی اعمال می‌شوند. گروه‌های کالایی وسیعی از جمله محصولات کشاورزی، کالاهای صنعتی و خدمات اعمال می‌شوند. علاوه بر این، برزیل موانع غیر تعرفه‌ای مانند سهمیه بندی، مجوز واردات و مقررات مشخص دولتی را در حوزه جذب سرمایه‌گذاری خارجی مورد استفاده قرار داده و به ویژه در بخش‌های استراتژیک مانند زیرساخت‌ها، انرژی، تولید و خدمات این موانع را برای تنظیم واردات و حفاظت از صنایع داخلی به خدمت گرفته است. میانگین نرخ تعرفه برزیل در سال ۲۰۲۲ به میزان ۱۱,۳ درصد بوده است. این بدان معناست که به طور متوسط کالاهای وارداتی مشمول تعرفه ۱۱,۳ درصدی می‌شوند. با این حال، بسته به محصول، طیف گسترده‌ای از نرخ‌های تعرفه در برزیل وجود دارد.

میانگین نرخ تعرفه‌های برزیل در سال‌های اخیر رو به کاهش بوده است. در سال ۲۰۱۰، متوسط نرخ تعرفه ۱۵,۵ درصد بود. این کاهش به دلیل عوامل متعددی از جمله مشارکت برزیل در قراردادهای تجارت آزاد و تلاش این کشور برای کاهش قیمت تمام شده کالاهای وارداتی است. میانگین نرخ تعرفه در برزیل در مقایسه با سایر کشورها هنوز نسبتاً بالا است. به عنوان مثال، متوسط نرخ تعرفه در ایالات متحده ۲,۴٪ است. این بدان معناست که کسب و کارهای برزیلی در رقابت با کسب و کارهای دیگر کشورها دچار ضعف‌اند. دولت برزیل اعلام کرده که قصد دارد در سال‌های آینده به کاهش متوسط نرخ تعرفه ادامه دهد. این روند احتمالاً روندی تدریجی خواهد بود، زیرا دولت باید بین نیاز به کاهش تعرفه‌ها و نیاز به حمایت از صنایع داخلی تعادل برقرار کند. بالاترین نرخ تعرفه در برزیل برای محصولات کشاورزی مانند شکر، برنج و گندم اعمال می‌شود. پایین‌ترین نرخ تعرفه نیز برای کالاهای سرمایه‌ای مانند ماشین‌آلات و تجهیزات اعمال می‌شود.

ب: یارانه‌های صادراتی

دولت برزیل یارانه‌های صادراتی را به روش‌های مختلف به مشاغل ارائه می‌دهد. این یارانه‌ها به شکل معافیت‌های مالیاتی، کمک‌های بلاعوض، وام‌ها و سایر کمک‌های مالی ارائه می‌شود. برنامه یارانه صادراتی دولت برزیل برای ارتقای صادرات و تحریک رشد اقتصادی طراحی شده است.

۱. برزیل یک بازیگر اصلی در تجارت جهانی محصولات کشاورزی است که به دلیل تولید کالاهایی مانند سویا، گوشت گاو، مرغ، قهوه و شکر شناخته شده است. سهم برزیل از بازار جهانی محصولات کشاورزی از ۵ درصد در سال ۲۰۱۰ به ۹ درصد در سال ۲۰۲۲ افزایش یافت. این رقم قابل توجه است و نشان دهنده نقش رو به رشد برزیل به عنوان کانون تولید محصولات کشاورزی در پهنه جهانی است. این کشور سیاست‌هایی را برای حمایت و ارتقای صادرات محصولات کشاورزی از جمله یارانه‌ها، برنامه‌های اعتبار صادراتی و مذاکرات دسترسی به بازار اجرا کرده است. هدف برزیل حفظ موقعیت خود به عنوان صادرکننده پیشرو محصولات کشاورزی در عین حصول اطمینان از انطباق با استانداردهای بین‌المللی و الزامات پایداری است.

بر اساس گزارش وزارت اقتصاد برزیل، برنامه یارانه صادراتی دولت در سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۲۲ بالغ بر ۱۰,۵ میلیارد دلار بود.^۱ بخش عمده ای از این یارانه‌ها به بخش کشاورزی و پس از آن بخش تولیدی و بخش معدن تعلق گرفت. برخی از مهمترین یارانه‌های صادراتی ارائه شده توسط دولت برزیل از این قرار هستند:

معافیت‌های مالیاتی: دولت برزیل برای انواع هزینه‌های مرتبط با صادرات، مانند مالیات صادرات، عوارض واردات و مالیات بر ارزش افزوده معافیت‌های مالیاتی ارائه می‌کند.

کمک‌های مالی: دولت برزیل به مشاغلی که محصولات یا خدمات خاصی را صادر می‌کنند کمک‌های مالی ارائه می‌دهد. این کمک‌ها می‌تواند برای پوشش هزینه‌های تحقیق و توسعه، بازاریابی و سایر فعالیت‌های مرتبط با صادرات استفاده شود.

وام: دولت برزیل به مشاغلی که محصولات یا خدمات خاصی را صادر می‌کنند وام می‌دهد. از این وام‌ها می‌توان برای تامین مالی خرید تجهیزات، افزایش ظرفیت تولید یا سایر فعالیت‌های مرتبط با صادرات استفاده کرد.

علاوه بر اقدامات ذکر شده در بالا، برزیل اقداماتی نیز برای بهبود کیفیت صادرات خود انجام داده است. این اقدامات شامل سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه، بهبود گواهینامه محصول و ترویج شیوه‌های پایدار تولید است. این تلاش‌ها با هدف رقابتی تر کردن محصولات برزیل در بازار جهانی صورت گرفته است.^۲

۱. سازمان‌های تجاری

الف) سازمان تجارت جهانی

برزیل به عنوان یکی از اعضای سازمان تجارت جهانی (WTO)، به اصول و مقررات تعیین شده توسط این سازمان پایبند است. این کشور فعالانه در مذاکرات سازمان تجارت جهانی و فرآیندهای حل و فصل اختلافات شرکت می‌کند تا از منافع تجاری خود محافظت کند و سیستم تجارت جهانی عادلانه و مبتنی بر قوانین را تضمین کند. برزیل همچنین اقدامات تسهیل تجارت، ساده سازی رویه‌های گمرکی و کاهش هزینه‌های تجاری را اجرا کرده است. با وجود این تا کنون ۳۰ شکایت علیه برزیل در سازمان تجارت جهانی (WTO) ثبت شده است. بیشترین شکایات مربوط به قوانین مالکیت معنوی برزیل، یارانه‌های کشاورزی و تعرفه‌های واردات آن بوده است.^۳

1. <https://www.gov.br/mre/en>

2. <https://enforcement.trade.gov/esel/brazil/braind.html>

3. https://www.wto.org/english/news_e/archive_e/country_subj_arc_e.htm?country1=BRA&subject1=DISP

ب) مرکوسور^۱

برزیل یکی از اعضای بنیانگذار مرکوسور است، یک بلوک تجاری منطقه ای متشکل از آرژانتین، برزیل، پاراگوئه و اروگوئه. هدف مرکوسور ترویج یکپارچگی اقتصادی، تقویت تجارت منطقه ای و تقویت همکاری بین کشورهای عضو است. مشارکت برزیل در مرکوسور دسترسی ترجیحی به بازارهای همسایه را برای این کشور فراهم می‌کند و مذاکره در مورد توافقنامه‌های تجاری در سطح منطقه‌ای و دوجانبه را تسهیل می‌نماید.

به طور کلی، برزیل نظام‌های تجارت خارجی خود را عموماً در قالب بلوکی سازمان داده است و سازمان منطقه‌ای مرکوسور مهمترین سازمان در این راستا برای سیاست تجاری برزیل به شمار می‌رود. این امر تا حدی در سیاست تجاری این کشور چشمگیر است که به جز شیلی که برزیل از سال ۲۰۱۸ یک معاهده تجارت آزاد با آن امضا کرده است، دیگر تفاهم‌نامه‌های تجاری برزیل در قالب بلوکی و با واسطه سازمان مرکوسور است. این شامل موافقت‌نامه تجارت آزاد مرکوسور با کلمبیا (از ۲۰۱۷)، مصر (از ۲۰۱۰)، اسرائیل (از ۲۰۰۷)، پرو (از ۲۰۰۵) بولیوی (از ۱۹۹۶) و شیلی (از ۱۹۹۶) است. این سازمان، همچنین تفاهم‌نامه‌های همکاری با مراکش (از ۲۰۱۰) و مکزیک (از ۲۰۰۲) داشته و چندین موافقت‌نامه تجارت ترجیحی نیز با کشورهای پرشمار دارد که مهمترین آنها با اتحادیه گمرکی جنوب آفریقا، کلمبیا-اکوادور-ونزوئلا، هند و

۱. قرارداد تجاری مرکوسور که به نام بازار مشترک جنوبی نیز شناخته می‌شود، یک بلوک تجاری منطقه ای است که در سال ۱۹۹۱ توسط چهار کشور آمریکای جنوبی ایجاد شد: آرژانتین، برزیل، پاراگوئه و اروگوئه. هدف اصلی مرکوسور ارتقای یکپارچگی اقتصادی و همکاری بین کشورهای عضو آن است. ویژگی‌های کلیدی قرارداد تجاری مرکوسور عبارتند از:
 ۱. دسترسی به بازار: هدف توافق مرکوسور حذف موانع تجاری بین کشورهای عضو، مانند تعرفه‌ها و سهمیه‌ها، برای تسهیل جریان آزاد کالاها و خدمات در داخل بلوک است. این امر از طریق فرآیند کاهش تدریجی تعرفه‌ها و رفتار ترجیحی برای کشورهای عضو حاصل می‌شود.
 ۲. تعرفه مشترک خارجی (CET): مرکوسور یک تعرفه خارجی مشترک ایجاد کرده است، به این معنی که کشورهای عضو تعرفه‌های مشابهی را برای واردات از کشورهای غیرعضو اعمال می‌کنند و رویکرد یکپارچه برای مذاکرات تجاری با شرکای خارجی را ترویج و از احتمال اعمال تعرفه‌های پایین‌تر توسط یک کشور عضو جلوگیری می‌کند.
 ۳. تجارت کالا: این موافقتنامه طیف وسیعی از کالاها از جمله محصولات کشاورزی، کالاهای صنعتی و کالاهای تولیدی را در بر می‌گیرد. کشورهای عضو با کاهش تعرفه‌ها و سایر موانع تجاری، دسترسی ترجیحی به بازارهای یکدیگر را فراهم می‌کنند.
 ۴. تجارت خدمات: مرکوسور همچنین با هدف تسهیل آزادسازی تجارت خدمات بین کشورهای عضو ایجاد شده است. این امر شامل حذف یا کاهش موانع در ارائه خدمات فرامرزی مانند خدمات مالی، مخابراتی و خدمات حرفه ای است.
 ۵. سرمایه‌گذاری: این موافقتنامه شامل مقرراتی برای حمایت و ترویج سرمایه‌گذاری در بین کشورهای عضو است. چارچوبی را برای رفتار با سرمایه‌گذاری‌های خارجی، از جمله قوانین مربوط به سلب مالکیت، جبران خسارت و حل و فصل اختلافات ایجاد کرده است.
 ۶. همکاری گمرکی: مرکوسور همکاری گمرکی و هماهنگی رویه‌ها را بین کشورهای عضو خود ترویج می‌کند. این امر به ساده‌سازی فرآیندهای تجاری، کاهش بوروکراسی و تسهیل جابجایی کالا از مرزها کمک می‌کند.
 ۷. چارچوب نهادی: مرکوسور موسساتی را برای نظارت بر اجرا و اداره موافقتنامه تجاری ایجاد کرده است. نهادهای اصلی عبارتند از کمیسیون تجارت مرکوسور، کمیسیون مشترک پارلمانی و دبیرخانه مرکوسور.
 ۸. گسترش روابط خارجی: مرکوسور در طول سالیان متمادی برای گسترش روابط تجاری خود با سایر کشورها و مناطق وارد مذاکره و توافقاتی شده است. این کشور قراردادهای تجارت آزاد را با کشورهایی مانند اسرائیل و مصر امضا کرده است و مذاکرات مداوم با اتحادیه اروپا دارد.
 ۹. چالش‌ها و انتقادات: موافقت‌نامه تجاری مرکوسور با چالش‌هایی از جمله تفاوت در توسعه اقتصادی در بین کشورهای عضو، مسائل مربوط به رعایت قوانین تجاری و اختلاف نظر در مورد سیاست‌های تجاری خاص روبرو بوده است. علاوه بر این، نگرانی‌هایی در رابطه با اثرات زیست‌محیطی و اجتماعی برخی صنایع در داخل بلوک، مانند جنگل‌زدایی و حقوق کار، مطرح شده است.
- به طور کلی، توافق تجاری مرکوسور با هدف تعمیق یکپارچگی اقتصادی، ترویج تجارت و تقویت همکاری بین کشورهای عضو آن است. این توافق به دنبال ایجاد یک بازار بزرگتر با کاهش موانع تجاری است که امکان افزایش جریان سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی در منطقه را فراهم می‌کند. برای مطالعه بیشتر:

مکزیک است.^۱

برزیل بزرگترین اقتصاد آمریکای جنوبی و بزرگترین عضو مرکوسور است. حدود ۷۵ درصد از تولید ناخالص داخلی بلوک و ۸۰ درصد از جمعیت آن را تشکیل می‌دهد. به این ترتیب، برزیل نقشی پیشرو در مرکوسور، هم از نظر اقتصادی و هم از لحاظ سیاسی، ایفا می‌کند. این کشور از زمان تأسیس مرکوسور در سال ۱۹۹۱، حامی قوی آن بوده است. برزیل این بلوک را راهی برای ارتقای یکپارچگی منطقه‌ای و رشد اقتصادی می‌داند. این کشور همچنین از مرکوسور برای ارتقای منافع اقتصادی مانند صادرات محصولات کشاورزی خود استفاده کرده است.

نقش برزیل در مرکوسور احتمالاً در سال‌های آینده همچنان مهم خواهد بود، هرچند این بلوک با چالش‌های متعددی مانند ظهور چین و جنگ تجاری ادامه دار بین ایالات متحده و چین مواجه است.^۲ اگر مرکوسور بخواهد یک بلوک اقتصادی کارآمد باقی بماند، برزیل باید نقش رهبری را در رسیدگی به این چالش‌ها ایفا کند.^۳

۳. ارتقای صادرات

برزیل به منظور تنوع بخشیدن به اقتصاد خود و افزایش رقابت پذیری بین‌المللی، بر توسعه صادرات تاکید زیادی دارد. دولت اقدامات متعددی را برای حمایت از صنایع صادرات محور، مانند مشوق‌های مالیاتی، برنامه‌های تامین مالی صادرات و طرح‌های تسهیل تجارت اجرا کرده است. برزیل همچنین به طور فعال در نمایشگاه‌ها و رویدادهای تجاری بین‌المللی برای تبلیغ محصولات و خدمات خود در بازارهای جهانی شرکت می‌کند.

۴. موافقت‌نامه‌های تجاری جدید دو و چندجانبه

موافقت‌نامه‌های تجارت آزاد نقش مهمی در سیاست تجاری برزیل ایفا می‌کنند. علاوه بر مرکوسور که در کانون آزادسازی تجاری برزیل قرار دارد، این کشور با طیفی از کشورها و سازمان‌ها نیز موافقت‌نامه‌های تجارت آزاد را امضا کرده یا در دست مذاکره دارد. مهمترین موافقت‌نامه‌های تجارت آزاد برزیل عبارتند از:

۱- موافقت‌نامه تجارت آزاد برزیل با شیلی در سال ۲۰۱۸ امضا و در سال ۲۰۲۲ لازم‌الاجرا شد.

۲- برزیل یک قرارداد آزاد تجاری با مکزیک دارد که در سال ۲۰۰۲ امضا شد و در سال ۲۰۰۳ لازم‌الاجرا شد.

۱_ http://www.sice.oas.org/ctyindex/BRZ/BRZagreements_e.asp

۲_ <https://www.cfr.org/backgrounder/mercosur-south-americas-fractious-trade-bloc>

۳_ به عنوان مثال برزیل نقش مهمی در مذاکرات توافق تجاری مرکوسور و اتحادیه اروپا داشت که در سال ۲۰۱۹ امضا شد. افزون بر این برزیل منتقد سرسخت سیاست‌های حمایت گرایانه آرژانتین بوده است که به عنوان تهدیدی برای اصول تجارت آزاد این بلوک تلقی می‌شود. همچنین برزیل بر مرکوسور برای موافقت‌نامه‌های بیشتر تجارت آزاد فشار می‌آورد، مانند مذاکره در مورد توافق تجارت آزاد با ایالات متحده.

۳- موافقتنامه تجارت آزاد برزیل با پرو سال ۲۰۰۵ امضا و در سال ۲۰۰۹ لازم الاجرا شد.
۴- موافقتنامه تجارت آزاد برزیل با هند در سال ۲۰۰۴ امضا و در سال ۲۰۰۹ لازم الاجرا شد.
۵- موافقتنامه تجارت آزاد با مصر در سال ۲۰۱۰ امضا و در سال ۲۰۱۷ لازم الاجرا شد.
۵- برزیل یک قرارداد آزاد تجاری با اسرائیل دارد که در سال ۲۰۰۷ امضا و در سال ۲۰۱۰ لازم الاجرا شد.

۶- برزیل با جامعه آند (CAN)، که یک بلوک تجاری بین بولیوی، کلمبیا، اکوادور، پرو و ونزوئلا است، موافقتنامه تجارت آزاد منعقد کرده است. این توافق در سال ۲۰۰۴ امضا و در سال ۲۰۰۶ لازم الاجرا شد.

۷- برزیل و اتحادیه اروپا از سال ۲۰۰۰ در حال مذاکره بر سر یک توافقنامه تجارت آزاد هستند. این توافق در سال ۲۰۱۹ امضا شد، اما هنوز اجرایی نشده است.

علاوه بر این قراردادهای آزاد تجاری، برزیل همچنین در حال مذاکره با تعدادی از کشورهای دیگر از جمله کانادا، کره جنوبی و سنگاپور است. افزون بر این بحث‌هایی در مورد توافق تجارت آزاد بین برزیل و ایالات متحده وجود داشته است، اما هیچ مذاکره رسمی هنوز میان دو کشور انجام نشده است. در سال ۲۰۱۹، دو کشور پروتکلی را امضا کردند که موافقتنامه همکاری تجاری و اقتصادی ۲۰۱۱ موسوم به ATEC را به روز کرد. این پروتکل شامل مقرراتی در مورد تسهیل تجارت و قواعد گمرکی، تقویت اقدامات نظارتی و مبارزه با فساد است. با این حال، این پروتکل تا حد توافق تجارت آزاد که تعرفه‌ها و سایر موانع تجاری بین دو کشور را از بین می‌برد، پیش نمی‌رود.^۱

۵. کاهش مالیات بر صادرات

یکی از برنامه‌های مهم در سیاست تجاری برزیل، تلاش برای افزایش رقابت‌پذیری کالاها و خدمات برزیلی در بازار جهانی است. در این راستا، برزیل مالیات بر صادرات تعدادی از محصولات را کاهش داده^۲ و آنها را در بازار جهانی رقابتی‌تر کرده است. این امر به رونق صادرات این محصولات کمک کرده است. (اطلاعات بیشتر در پاورقی)

1. http://www.sice.oas.org/ctyindex/brz/brzagreeements_e.asp

۲. مهم‌ترین کالاهای صادراتی برزیل که در سال‌های اخیر عوارض صادراتی آنها کاهش یافته عبارتند از: سویا: برزیل بزرگترین صادرکننده سویا در جهان است و دولت مالیات بر صادرات سویا را از ۱۰ درصد به ۸ درصد کاهش داده است. سنگ آهن: برزیل دومین صادرکننده سنگ آهن در جهان است و دولت مالیات صادرات سنگ آهن را از ۶ درصد به ۴ درصد کاهش داده است. هواپیما: برزیل تولیدکننده عمده هواپیما است و دولت مالیات صادرات هواپیما را از ۱۶ درصد به ۸ درصد کاهش داده است. داروسازی: برزیل یکی از تولیدکنندگان عمده مواد دارویی است و دولت مالیات صادراتی داروها را از ۱۰ درصد به ۸ درصد کاهش داده است. محصولات فناوری اطلاعات: برزیل یکی از تولیدکنندگان عمده محصولات فناوری اطلاعات است و دولت مالیات صادرات محصولات فناوری اطلاعات را از ۱۰ درصد به ۸ درصد کاهش داده است. این کاهش مالیات برای تقویت صادرات و جذب سرمایه‌گذاری در برزیل در نظر گرفته شده و مورد استقبال شرکت‌ها قرار گرفته‌اند، اما از سوی برخی نیز مورد انتقاد قرار گرفته‌اند که استدلال می‌کنند منجر به از دست دادن شغل در بازار داخلی می‌شوند. علاوه بر این کالاهای خاص، برزیل مالیات عمومی صادرات را نیز از ۱۰ درصد به ۸ درصد کاهش داده است. این اقدام گسترده‌تری برای رقابتی‌تر کردن صادرات برزیل در بازار جهانی است.

۶. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها

برزیل در سال‌های اخیر در راستای توسعه تجارت در بهبود بنادر و فرودگاه‌های خود سرمایه‌گذاری مهمی کرده است. افزون بر این احداث جاده و راه آهن جدید را در دستور کار قرار داده است. بر اساس شاخص رقابت پذیری جهانی ۲۰۲۲ مجمع جهانی اقتصاد، زیرساخت‌های برزیل در رتبه ۷۸ جهان قرار دارد. این بدان معناست که زیرساخت‌های برزیل ضعیف‌تر از میانگین کشورهای توسعه یافته است. این گزارش نشان می‌دهد که زیرساخت‌های برزیل به‌ویژه در زمینه‌های جاده‌ها، راه آهن و فرودگاه‌ها ضعیف است. این گزارش همچنین نشان می‌دهد که زیرساخت‌های برزیل به خوبی یکپارچه نیست و همین امر جابجایی کالاها و افراد را در سراسر کشور دشوار می‌کند. یافته‌های این گزارش حاکی از آن است که برزیل اگر می‌خواهد رقابت‌پذیری خود را بهبود بخشد، باید در زیرساخت‌های خود سرمایه‌گذاری بیشتری کند.

۷. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

برزیل به دنبال جذب سرمایه‌گذاری خارجی برای تحریک رشد اقتصادی و توسعه فناوری است. دولت سیاست‌هایی را برای تشویق جریان‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، از جمله مشوق‌های مالیاتی، اقدامات حمایتی از سرمایه‌گذاری و ایجاد مناطق آزاد تجاری اجرا کرده است. هدف برزیل جذب سرمایه‌گذاری خارجی در بخش‌های استراتژیک مانند زیرساخت‌ها، انرژی، تولید و خدمات است. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) در برزیل در سال‌های ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲ به طور قابل توجهی افزایش یافت. در سال ۲۰۲۱، ورودی FDI به ۴۶,۴۴ میلیارد دلار رسید که افزایش ۲۲,۹ درصدی نسبت به سال ۲۰۲۰ را نشان می‌دهد. این رقم بالاترین سطح ورودی FDI از سال ۲۰۱۳ بود. در سال ۲۰۲۲، ورودی FDI با بیش از ۹۰ میلیارد دلار، به رکوردی جدید رسید و افزایش ۹۳ درصدی نسبت به سال ۲۰۲۱ را تجربه کرد. عوامل متعددی در افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در برزیل در سال‌های اخیر نقش داشته است. بهبود اقتصادی پس از همه‌گیری COVID-۱۹ و سیاست‌های حامی کسب و کار دولت برزیل را می‌توان در زمره این عوامل دانست. این سیاست‌ها برزیل را به مقصد جذاب تری برای سرمایه‌گذاران جذاب است. برزیل بیش از ۲۱۰ میلیون نفر جمعیت دارد و هفتمین اقتصاد بزرگ جهان است. این بازار بزرگ و رو به رشد، سرمایه‌گذاران خارجی را در صنایع مختلف جذب کرده است. سه منبع اصلی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در برزیل هلند، ایالات متحده و فرانسه هستند. سه صنعت برتری که FDI را در برزیل جذب می‌کنند، صنعت خودروسازی، صنعت نفت و گاز و صنعت فناوری اطلاعات است. دولت برزیل جذب ۱۰۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال تا سال ۲۰۲۵ را هدف‌گذاری کرده است. برزیل سرمایه‌گذاری زیادی در صنعت نفت و گاز، هم در داخل و

1. <https://www.weforum.org/reports/>

2. <https://bric-group.com/article/fdi-in-brazil-enjoys-banner-year>

هم در خارج از کشور انجام داده است. برزیل یکی از تولیدکنندگان عمده نفت و گاز است و به دنبال توسعه تولید و صادرات خود است. این کشور همچنین سرمایه‌گذاری زیادی در صنعت فناوری اطلاعات، هم در داخل و هم در خارج از کشور انجام داده است. افزون بر این برزیل تولیدکننده بزرگ نرم‌افزار و خدمات فناوری اطلاعات است و به دنبال گسترش حضور خود در بازار جهانی فناوری است. بعلاوه برزیل تولیدکننده عمده محصولات کشاورزی مانند سویا، ذرت و قهوه است و برای افزایش تولید و صادرات خود در کشاورزی سرمایه‌گذاری کرده است. این کشور یک مقصد توریستی محبوب است و برای جذب گردشگران بیشتر در حوزه گردشگری نیز سرمایه‌گذاری کرده است. از دیگر سو ایالات متحده آمریکا و چین مهمترین مقاصد سرمایه‌های برزیلی هستند.

برزیل با کشورهای بلژیک، لوگزامبورگ، شیلی، کوبا، دانمارک، فنلاند، فرانسه، ایتالیا، کره، هلند، پرتغال، سوئیس، بریتانیا و ونزوئلا موافقت نامه سرمایه‌گذاری دوجانبه دارد.^۱

ساختار نهادی دیپلماسی اقتصادی برزیل

ساختار نهادی سیاست تجاری برزیل پیچیده است و تعدادی از سازمان‌های دولتی و غیردولتی را درگیر می‌کند. مسئولیت اصلی تدوین و اجرای سیاست تجاری بر عهده وزارت اقتصاد و در واقع بر عهده وزیر اقتصاد است. وزارت اقتصاد مسئول مذاکره در مورد توافقنامه‌های تجاری، اجرای قوانین و مقررات تجاری و توسعه صادرات برزیل است. سایر سازمان‌های دولتی که در سیاست تجاری نقش دارند عبارتند از:

- وزارت امور خارجه که مسئول نمایندگی منافع برزیل در مذاکرات تجاری بین‌المللی است.
 - وزارت زراعت، دامداری و تدارکات که مسئولیت سیاست تجاری در حوزه کشاورزی را بر عهده دارد.
 - وزارت صنعت، تجارت خارجی و خدمات که مسئول سیاست تجاری در حوزه صنعتی است.
 - آژانس توسعه تجارت و سرمایه‌گذاری برزیل^۲ که مسئول توسعه صادرات برزیل است.
- علاوه بر این سازمان‌های دولتی، تعدادی سازمان غیردولتی نیز در سیاست‌های تجاری نقش دارند:
- اتاق بازرگانی برزیل^۳، که بزرگترین سازمان تجاری غیردولتی در برزیل است.
 - مؤسسه تجارت خارجی برزیل^۴ که یک بنیاد عمومی است و تحقیق و تجزیه و تحلیل در مورد سیاست تجاری ارائه می‌دهد.
 - انجمن صنایع برزیل^۵ که بزرگترین انجمن صنعتی برزیل است.

ساختار نهادی سیاست تجاری برزیل پیوسته در حال تغییر است. در سال‌های اخیر، هماهنگی بیشتری بین

1. http://www.sice.oas.org/ctyindex/BRZ/BRZBITs_e.asp

2. APEX-Brasil

3. Câmara de Comércio Brasil-Estados Unidos

4. Ipea

5. CNI

سازمان‌های دولتی مختلف درگیر در سیاست تجاری وجود داشته است. این امر به دلیل نیاز به مذاکره و اجرای توافقات تجاری پیچیده مانند توافقنامه تجارت آزاد مرکوسور و اتحادیه اروپا انجام شده است. به دیگر سخن ساختار نهادی سیاست تجاری برزیل مبتنی بر مدل هماهنگی است و طیف وسیعی از نهادها در طراحی و اجرای آن درگیرند.^۱

ارزیابی سیاست تجاری برزیل

ارزیابی سازمان‌ها، نهادها و کشورهای مهم از سیاست تجاری یک کشور ابزار اصلی سنجش میزان موفقیت سیاست‌های آن کشور در این حوزه و سیاست‌گذاری روابط تجاری شرکای تجاری آن کشور به شمار می‌رود. این گزارش‌ها به شکل مستمر منتشر و به روزرسانی می‌شوند و مهمترین آنها عبارت از ارزیابی سازمان تجارت جهانی، ارزیابی اتحادیه اروپا و ارزیابی وزارت بازرگانی ایالات متحده هستند. این بخش به مرور این سه گزارش اختصاص دارد.

الف) ارزیابی سازمان تجارت جهانی

آخرین ارزیابی سازمان تجارت جهانی از سیاست تجاری برزیل مربوط به سال ۲۰۲۲ است که به طور مشخص به تلاش‌های این کشور برای ترمیم شاخص‌های کلان اقتصادی و تجاری کشور اختصاص داشته است. برزیل تا پیش از دوران همه‌گیری کرونا رشد اقتصادی ملایمی را تجربه می‌کرد و در سال ۲۰۱۸، سال پیش از آغاز همه‌گیری، به ۱٫۸ درصد رشد در تولید ناخالص داخلی دست پیدا کرده بود. به دنبال آن، بحران کرونا روند رو به رشد پیشین را مختل کرد و در سال ۲۰۲۰، در اثر پیامدهای همه‌گیری کووید، اقتصاد برزیل ۳٫۹ درصد کوچک شد و روند بازبازی آن از سال ۲۰۲۱ که به رشد تولید ناخالص داخلی ۴٫۶ درصدی رسید، آغاز شده است. بنا بر ارزیابی سازمان تجارت جهانی، مهمترین مؤلفه‌های شکل‌دهی به موفقیت برزیل در این بازه زمانی شامل ابزارهای حمایتی در زمان مناسب، تقویت شرایط تجارت، افزایش قیمت کالاها، بازبازی تقاضای داخلی و خارجی و رشد اعتباری بخش خصوصی است. طی بازه زمانی پنج ساله ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۱، میانگین رشد سالیانه تولید ناخالص داخلی برزیل پایین و اندکی کمتر از ۱ درصد بوده است و این در حالی است که در بازه قبلی ارزیابی سازمان تجارت جهانی (۲۰۱۶-۲۰۱۲)، میانگین رشد تولید ناخالص داخلی این کشور ۰٫۴- درصد بوده است. جایگاه برزیل در میان اقتصادهای رقابتی دنیا به ویژه در حوزه محیط کسب و کار رو به رشد بوده است، ولی مشکلات و کمبودهایی وجود داشته که موضوع اصلاحات دولت بوده است. بین ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۰، نرخ تورم بین ۳٫۲ درصد تا ۳٫۷ درصد در نوسان بوده است که همچنان در بازه تعیین شده توسط بانک مرکزی به شمار می‌آید، با این حال از ژانویه ۲۰۲۱ نرخ تورم از بازه بالایی این بانک تجاوز کرده و در این سال به ۸٫۳ درصد و در سال بعدی

1. https://repositorio.ipea.gov.br/bitstream/11058/9529/1/The_political_economy_of_trade_policy_in_brazil.pdf

به ۱۲,۱۳ درصد رسیده است؛ هرچند از می ۲۰۲۲ به ۱۱,۷ درصد کاهش پیدا کرد. نرخ بیکاری در برزیل اندکی نسبت به نرخ تاریخی این کشور افزایش یافته و طی سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ به ۱۳,۵ درصد رسید که تأثیر همه‌گیری در آن مشهود است.

طی دوران مطالعه، اصلاحات ناظر بر تجارت و حوزه‌های مرتبط بر بهبود تولید، رشد بالقوه و استانداردهای زندگی متمرکز بوده است و در بخش‌های مختلفی از جمله قوانین، نهادها، خصوصی‌سازی و بازار کار به آنها توجه شده است. این اصلاحات موجب افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در حوزه‌هایی از جمله حمل‌ونقل عمومی، انرژی و آب شده است و انتظار می‌رود سرمایه‌گذاری‌های زیرساختی بیشتری را نیز به خود جذب کند. دولت برای حمایت از فقیرترین و آسیب‌پذیرترین اقشار جامعه که آسیب بیشتری را نیز از همه‌گیری کووید دیدند، یک بسته حمایتی مالی بلند مدت و هدفمند در بخش‌های سلامت، مساعدت‌های اجتماعی و حمایت از شرکت‌ها برای حفظ نیروی کار تدارک دید. طی سال‌های نخست این بازه مورد مطالعه، سیاست‌های پولی انبساطی و در اواخر، انقباضی بوده است. بین سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۲، نرخ بهره صندوق فدرال برزیل (سلیک) به شکل تدریجی از ۱۴,۲۵ درصد به یک حداقل تاریخی ۲ درصدی کاهش پیدا کرد (بین ژوئیه ۲۰۲۰ تا مارس ۲۰۲۱) و پس از آن دوباره تا نرخ ۱۱,۷ درصد افزایش یافت (مارس ۲۰۲۲) تا از افزایش تورم جلوگیری شود. این سیاست سیال نرخ تبدیل یکی از ابزارهای کارآمد دولت برزیل برای جذب شوک‌های تورمی و مالی بوده است. طی دوران مطالعه، کسری پرداخت در اوج خود به ۳,۵ درصد از تولید ناخالص داخلی رسید (۲۰۱۹) و سپس به ۱,۷ درصد کاهش پیدا کرد (۲۰۲۰) که این کاهش ناشی از بهبود تجارت، خدمات و موازنه درآمد بود. همچنین، طی دوران مورد بررسی، بدهی خارجی ناخالص برزیل با نرخ کلی نیم درصد افزایش پیدا کرد و در اوج خود به ۶۷۵,۸ میلیارد دلار امریکا رسید، در حالی که در سال ۲۰۱۹ تا ۶۷۰ میلیارد دلار نیز کاهش یافت که معادل با ۴۱,۷ درصد از تولید ناخالص داخلی این کشور در ۲۰۲۱ بوده است.

گشودگی اقتصاد برزیل نسبت به تجارت بین‌الملل و ادغام آن با اقتصاد جهانی همچنان تابعی از نرخ تجارت کشور (مجموع صادرات و واردات) در کالا و خدمات به تولید ناخالص داخلی آن بوده است. این نرخ از ۲۴,۳ درصد در ۲۰۱۷ به ۳۹,۲ درصد در ۲۰۲۰ رسید که رشدی چشمگیر را به نمایش گذاشته و به طور عمده محصول افزایش صادرات و واردات در دو سال پایانی بازه مورد مطالعه است. کالاهای صادراتی برزیل به شکل فزاینده‌ای متمرکز بر محصولات خوراکی، سبزیجات، حیوانات زنده و محصولات معدنی و پتروشیمی شده‌اند، در حالی که محصولات وارداتی عمدتاً مصنوعات صنعتی هستند. آسیا و به ویژه چین در تجارت خارجی این کشور نقش بیشتری پیدا کرده‌اند و سهم کشورهای امریکایی از بازار برزیل رو به کاهش نسبی بوده است. نکته مهم اینکه سهم شرکای مرکوسور از تجارت خارجی برزیل به شکل چشمگیری به ویژه در بخش صادرات کاهش پیدا کرده است. چین، اتحادیه اروپا و ایالات متحده مهمترین

مبادی وارداتی و مقاصد صادراتی برزیل در بازه مورد مطالعه بودند.

سرمایه‌گذاری خارجی

برزیل همچنان نسبت به ورود سرمایه‌گذاری خارجی مستقیم باز عمل کرده است و این امر در کلیه بخش‌های اقتصادی قابل مشاهده است. ممنوعیت‌های مالکیت خارجی در بخش خدمات پستی و انرژی هسته‌ای و محدودیت‌ها در بخش‌هایی از قبیل خدمات بهداشتی، مالکیت زمین روستایی، رسانه و انتشارات، ماهیگیری، معدن و استحصالات هیدروکربنی نتوانسته‌اند رشد سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در برزیل را به شکل چشمگیری مورد تأثیر قرار دهند. بخشی از این مسئله ناشی از اصلاحات و نوآوری‌های قانونی برزیل برای بهبود محیط کسب و کار بوده است. معرفی قانون جدید محیط کسب و کار در ۲۰۲۱، ایجاد نهاد بازرسی سرمایه‌گذاری (DIO) و اصلاحات رویه‌ای و تسهیل در سرمایه‌گذاری خارجی در حمل‌ونقل هوایی و خدمات مالی از این جمله هستند. شرکت‌های داخلی و خارجی در برزیل در هنگام مناقصات دولتی و استفاده از امتیازات مالیاتی به شکل یکسانی مورد ارزیابی قرار می‌گیرند و مشارکت شرکت‌های خارجی در تدارکات دولتی نیز تسهیل شده است. طی بازه مورد مطالعه، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) پس از اینکه به دلیل تأثیرات همه‌گیری به پایین‌ترین سطح خود رسید، در سال ۲۰۲۱ رشد چشمگیری را تجربه کرد و معادل ۶۵,۳ سطح سرمایه‌گذاری خارجی سال ۲۰۱۷ کشور، رشد پیدا کرد. اتحادیه اروپا و ایالات متحده مهمترین منابع و مقاصد سرمایه‌گذاری خارجی برزیل بوده‌اند. دولت برزیل همچنان به جایگزینی موافقت‌نامه‌های دوجانبه سرمایه‌گذاری، ترویجی و حمایتی خود با موافقت‌نامه‌های سرمایه‌گذاری، همکاری و تسهیلی ادامه داده است و نیز موافقت‌نامه‌های خودداری از مالیات مضاعف را به سرانجام رسانیده است.^۱

اصلاحات و تغییرات نهادی

از سال ۲۰۱۷، برزیل چندین تغییر نهادی مرتبط با نقل و انتقالات منابع فدرال و کمک‌های فوری را انجام داده است، هرچند ساختار نهادی سیاست تجاری آن تا حد زیادی دست نخورده باقی مانده است. تنها تغییر در حوزه اخیر، جایگزینی وزارت صنعت، تجارت خارجی و خدمات با وزارت تازه تأسیس اقتصاد در سال ۲۰۱۹ بود. اهداف اعلامی نهادهای سیاست‌گذاری برزیل در این حوزه نیز همچنان ثابت مانده و متمرکز بر توسعه صنعتی، متنوع‌سازی تولید، ارتقاء فناوری، افزایش رقابت‌پذیری محصولات داخلی و ادغام در زنجیره ارزش جهانی و بازارهای بین‌المللی است که گسترش و متنوع‌سازی صادرات در کانون تمام این برنامه‌های قرار دارد. سه ستون اصلی سیاست تجاری برزیل شامل سرعت بخشی به شبکه موافقت‌نامه‌های تجاری بازار مشترک جنوب (مرکوسور)، نوسازی ساختار تعرفه خارجی مشترک مرکوسور (CET) و کاهش منابع

1. WTO Secretary Report on Brazil, p. 9

غیرتعرفه‌ای تجارت هستند. طی بازه مورد بررسی، برزیل ابتکارهای قابل توجهی را برای ساده‌سازی قواعد، افزایش شفافیت، تشویق تجارت و ترویج استفاده از ابزارهای جدید مرتبط با رویه‌های تجارت در پیش گرفته است.

از زمان آخرین ارزیابی سازمان تجارت جهانی، دولت برزیل همچنین پیشرفت‌هایی را در حوزه رویه‌های تجاری، به ویژه پیشبرد طرح پنجره واحد که از سال ۲۰۱۴ در دست اقدام بوده است صورت داده است. به گونه ای که رویه‌های رسمی صادراتی به طور کامل دیجیتالی شده و برنامه عامل اقتصادی^۱ بهبود پیدا کرده است. این کشور همچنین قاعده مبدا غیرترجیحی^۲ خود را گسترش داده است و فرایند تأیید گواهی‌های خود را به روز کرده است.^۳

نظام تعرفه‌ای

تعرفه‌ها کماکان یکی از مهمترین ابزارهای دولت برزیل برای تنظیم سیاست تجاری و نیز یک منبع غیرقابل چشم‌پوشی درآمد مالیاتی هستند. برزیل تعرفه‌های عمومی مشترک مرکوسر^۴ را اعمال می‌کند و تنها چند مورد استثناء برای آنها قائل شده است. در سال ۲۰۲۲، دولت برزیل تعرفه‌های کامله الوداد منحصراً مبتنی بر ارزش را اعمال کرده است که نرخ آنها از صفر تا ۵۵ درصد بوده است. این امر شامل ۳۵ نرخ متفاوت بوده است که نسبت به ۱۷ نرخ متفاوت سال ۲۰۱۷ متنوع‌تر و گسترده‌تر شده است. از سال ۲۰۱۷، برزیل واردات کالاهای مشخصی در حوزه صنعت هوانوردی را حذف کرده و در پاسخ به همه‌گیری کووید چندین تعرفه را نیز به صورت موقت کاهش داده است. میانگین ساده تعرفه‌های کامله الوداد از ۱۱٫۶ درصد در سال ۲۰۱۷ به ۱۰ درصد در آوریل و ۹٫۴ درصد در ژوئیه ۲۰۲۲ کاهش پیدا کرده است. یک نکته در مورد نظام تعرفه‌ای برزیل شکاف میان تعرفه‌های تعیین شده و تعرفه‌های واقعی است، به گونه ای که میانگین ساده حداکثر نرخ تعرفه‌ای^۵ به میزان ۲۰٫۷ درصد بالاتر از میانگین نرخ تعرفه‌های کامله الوداد اعمال شده در سال ۲۰۲۲ بوده است.

ابزارهای مالیاتی و حمایتی

طی بازه مورد مطالعه، برزیل محدودیت‌هایی را بر واردات محصولات با ملاحظات سلامتی و اخلاقی اعمال کرده است و در این راستا، از قواعد کنوانسیون‌های بین‌المللی که در آنها عضویت دارد پیروی کرده است.

1. Authorized Economic Operator

این برنامه برای نخستین بار توسط سازمان جهانی گمرکات (World Customs Organization) معرفی شد و یک سیستم سراسری سنجش اعتبار شرکت‌ها و افرادی است که در مدیریت گمرکی در تجارت جهانی فعال هستند. این برنامه بخشی از نظام مدیریت، امنیت و استانداردسازی سازمان مورد بحث بوده و در حال حاضر، ۷۴ کشور در آن عضویت دارند.

2. non-preferential rules of origin

به معنای افزودن یک معیار جایگزین برای محصولاتی که موضوع تغییر و تحول بنیادین بوده‌اند.

3. WTO Secretary Report on Brazil, p. 10

4. CET

5. bound tariff

فهرست ممنوعیت‌های وارداتی در این بازه تا حد بسیار زیادی دست نخورده باقی ماند. برزیل همچنان از ابزارهای تقویتی تجاری، به ویژه ابزارهای ضد دامپینگ بهره می‌برد. قواعد مربوط به حمایت و تقویت تجارت اصلاح شدند و نهاد متولی آن نیز تغییر پیدا کرد. با این حال، شمار ابزارهای قطعی ضد دامپینگ به کار گرفته شده کاهش پیدا کرد و از ۱۶۱ مورد در سال ۲۰۱۷ به ۱۴۰ مورد در سال ۲۰۲۱ رسید.^۱

دولت برزیل به شکل محدودی از مالیات بر صادرات استفاده کرده است و در نتیجه، این درآمدها سهم رو به کاهش و قابل چشم‌پوشی از درآمدهای مالیاتی دولت فدرال داشته‌اند. دو مالیات مشخص در این حوزه طی سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۱ لغو شدند که مربوط به پوست و چرم خام و مهمات و تسلیحات بودند. ممنوعیت‌های موقت صادراتی بر محصولات مشخصی در حوزه درمان و بهداشت و سلامت اعمال شده است که به طور مشخص مربوط به سیاست‌های مقابله با همه‌گیری کووید بوده است. سیاست عمومی دولت فدرال برای حمایت از صادرات ادامه پیدا کرده است و پشتیبانی از افزایش صادرات با تقویت رقابت‌پذیری شرکت‌های صادرات محور در دستور کار بوده است.

نظام داخلی مالیاتی برزیل همچنان پیچیده است و به ویژه، به شکل نابرابر و پیچیده‌ای به کالاها و خدمات وارداتی و صادراتی تعلق می‌گیرد. به نقل و انتقالات مالی داخلی و فرامرزی مالیات‌های گاه و بیگاه تعلق می‌گیرد. به علاوه، اعمال شدن این مالیات‌ها بنا به نوع محصول، اداره محلی و موقعیت واردکننده در نظام مالیاتی متفاوت است. هرچند مالیات‌های فدرال در این بخش به شکل خودکار از حساب بانکی واردکننده کسر می‌شوند، فرایندها و نظام‌های مالیاتی در جمع‌آوری این نوع از مالیات‌ها در سطح زیرفدرال و ادارات محلی از محلی به محل دیگر و از اداره‌ای به اداره دیگر متفاوت هستند. همچنین، برنامه‌های حمایتی مختلفی در راستای سیاست‌های دولت تعریف شده و اجرا می‌شوند که شامل نرخ بهره اجرائی، تأمین مالی، امتیازات مالیاتی، مشارکت‌های مالی، تسریع نرخ استهلاک، گارانتی، کمک‌های مالی، خدمات مشاوره‌ای و بیمه اعتباری بوده است. دولت مشوق‌های مشخصی را در صورت انطباق با معیارهای **فرآیند تولید پایه**^۲ اختصاص می‌دهد که با هدف بیشینه‌سازی ظرفیت تولید داخلی تعیین شده‌اند. با این حال، ساز و کار رقابت در برزیل از سال ۲۰۱۲ برقرار است و اداره ملی رقابت در قالب «شورای اجرایی دفاع اقتصادی» (CADE) ابتکارهای مختلفی را مورد استفاده قرار داده است که معطوف به افزایش شفافیت و ارائه خدمات از طریق ابزارهای دیجیتال است. نهاد CADE همچنین با هدف تقویت رقابت در بازارهای گاز طبیعی و پالایش نفت، واگذاری شرکت دولتی پتروبراس^۳ را در پیش گرفت. با این حال، همچنان قیمت برخی کالاها و خدمات حساس مانند تعرفه‌های برق خانگی و تلفن ثابت و نیز داروها توسط دولت کنترل یا تنظیم می‌شوند.

1. WTO Secretary Report on Brazil, p. 10

2. Basic Productive Process

3. Petrobras

مالکیت و کنترل دولتی

دولت برزیل در طول دوران بررسی در برخی بخش‌ها حضور خود را کاهش داده یا به طور کلی حذف کرده است. این بخش‌ها شامل معدن، استخراج نفت و الکتریسیته هستند. همچنین، گام‌هایی برای تقویت اداره و شفافیت بنگاه‌های دولتی فدرال برداشته شده است که ورود رقیبان در آن حوزه‌ها را تسهیل می‌کند. با این حال، رد پای بنگاه‌های دولتی در اقتصاد برزیل همچنان پررنگ هستند و سهام عمده بسیاری از نهادهای خصوصی نیز در اختیار بنگاه‌های دولتی است. علاوه بر این، شرکت‌های «عمومی» زیادی وجود دارند که به شکل کامل یا جزئی توسط نهادهای دولتی یا شهرداری‌ها کنترل می‌شوند و اطلاعات آشکاری در مورد آنها وجود ندارد. با این حال، روندهای خوبی در این زمینه وجود دارد که می‌توان از قانون جدید تدارکات دولتی مصوب ۲۰۲۱ یاد کرد که تبعیض میان شرکت‌های ملی و خارجی را در تدارکات دولتی در مناقصات از بین می‌برد و مدیریت فرایندها را از طریق سیستم‌های یکپارچه الکترونیکی فراهم می‌کند.^۱

در طول دوران مورد بررسی، همچنین چارچوب نهادی جدیدی برای حمایت از مالکیت معنوی ایجاد شد^۲ و به طور ویژه بر حفظ حقوق پتنت‌ها تمرکز می‌کند. در سطح کلان نیز در سیاست تجاری برزیل تغییرات نهادی در قواعد مرتبط به وجود آمده و بسیاری از فرایندهای کنترل مرزی، حمایت‌های محلی و امور اجرایی یا ساده سازی و دیجیتالی شد و یا به کلی حذف شد. با این حال همچنان سیستم مالیاتی پیچیده و فقدان یک نظام مالی ساخت یافته کاملاً رقابتی، گلوگاه‌های زیرساختی و برخی ابزارهای اجرایی کماکان مانع از کارآمدی بخش‌های گوناگون تجاری این کشور شده است.^۳

جایگاه بخش‌های کلی اقتصادی در تجارت برزیل

برزیل همچنان یک بازیگر عمده در تجارت جهانی کالاهای بخش کشاورزی باقی مانده است و به طور خاص، در حوزه صادرات دانه سویا، گوشت گاو، طیور، شکر، آب پرتقال و قهوه پیش‌تاز است. در سال ۲۰۲۱، سهم بخش کشاورزی از ارزش افزوده و استخدام به ترتیب ۸٫۱ درصد و ۹٫۷ درصد بود که مورد نخست نسبت به سال ۲۰۱۷ رشدی ۲٫۶ درصدی را به نمایش گذاشته است. علی‌رغم ماهیت دوگانه بخش کشاورزی در برزیل که میان مزارع صنعتی و کشت و کارهای خانوادگی تقسیم شده است، سهم بخش کشاورزی همچنان بیشترین نرخ رشد اشتغال‌زایی در میان بخش‌ها را به خود اختصاص داده است. با این حال، مشکل مهم این بخش وابستگی آن به واردات برخی نهادهای ویژه کودها است. میانگین تعرفه‌های اعمال شده کامله الوداد در بخش کشاورزی در سال ۲۰۲۲ معادل ۹٫۱ درصد بود که این امر در کنار کنترل محدود بر قیمت‌های بازار و سیاست‌های حمایتی محدود نشان از رقابت‌پذیری بین‌المللی

1. WTO Secretary Report on Brazil, p. 11

2. GIPI

3. WTO Secretary Report on Brazil, p. 12

بالای برزیل در این بخش دارد. سیاست‌های منطقه‌بندی کشاورزی برای توسعه یک بخش کشاورزی پایدار و محیط زیستی در پیش گرفته شده است و صلاحیت تولیدکننده برای اعتبارات و بیمه‌های یارانه‌ای را مشروط می‌کنند. اعتباراتی برای جنگل کاری، کشاورزی در خاک‌های غیر حاصلخیز و مدرن‌سازی نظام‌های تولیدی در نظر گرفته شده است.

جایگاه برزیل در صنعت معدن نیز در سطح جهانی چشمگیر است. برزیل یکی از تولیدکنندگان پیشروی جهانی در تولید سنگ آهن، منگنز، نیوبوم، بوکسیت و قلع به شمار می‌رود. طی دوران ارزیابی، یک نهاد مهم در این حوزه اضافه شده است که **آژانس ملی معدن**^۱ نام گرفت و عهده‌دار مدیریت منابع معدنی و نظارت بر اجرای سیاست‌های استراتژیک است. حمایت‌های تعرفه‌ای در این بخش کماکان پابرجا هستند و دولت‌های محلی از شرکت‌های معدنی با اختصاص اعتبارات، یارانه و پروژه‌های مشترک حمایت می‌کنند. شرکت Vale S.A. بزرگترین شرکت معدنی برزیل و دارای بزرگترین سهام در بازار بورس برزیل به شمار می‌رود. در فوریه ۲۰۲۱، بانک ملی توسعه اقتصادی و اجتماعی برزیل آخرین بخش از سهام خود در این شرکت را واگذار کرد، با این حال دولت فدرال کماکان سهام طلایی خود با حقوق ویژه را در این شرکت حفظ کرده است.

برزیل صادرکننده نفت خام و واردکننده محصولات پالایش شده نفتی است. ماتریس انرژی این کشور همچنان یکی از سبزترین‌ها در جهان به شمار می‌رود. شرکت دولتی پتروباس کماکان جایگاه مسلط خود را هم در قسمت بالادستی و هم پایین دستی بخش هیدروکربن حفظ کرده است. در حوزه گاز طبیعی، در سال ۲۰۲۱ یک قانون جدید تصویب شده است تا رقابت و گشایش بازار برزیل در این حوزه را تضمین کرده و فرصت‌های سرمایه‌گذاری جدیدی به وجود بیاورد. برنامه‌های کربن زدایی و زیست محیطی دولت نیز در وضعیت مناسبی قرار دارد و دولت برزیل در این حوزه جزء پیشروها در سطح جهان است. برزیل همچنین دومین تولیدکننده بزرگ اتانول و سومین تولیدکننده بزرگ سوخت زیستی^۲ در جهان به شمار می‌رود.^۳

بخش تولید صنعتی کماکان بخش مهمی در اقتصاد برزیل بوده و ۱۱,۳ درصد از ارزش افزوده ناخالص را در سال ۲۰۲۱ تولید کرده است، هرچند با یک روند کاهش ولی متنوع سازی شده همراه بوده است. تحقیق‌های یک گزارش مهم با عنوان «هزینه برزیل»^۴ بیانگر آن است که ادغام ناکافی در اقتصاد جهانی و مقاومت در برابر ایجاد رقابت خارجی مهمترین موانع بهره برداری کامل برزیل از پتانسیل صنعتی این کشور هستند. اصلاحات عمده در سیاست‌ها و نیز زیرساخت‌ها در این بخش برای جذب بیشتر سرمایه‌گذاری

1. AMN

2. Biodiesel

3. WTO Secretary Report on Brazil, p. 12

4. Brazil Cost

مستقیم خارجی ضروری است. میانگین تعرفه‌های کامله الوداد اعمال شده برای محصولات تولید صنعتی از ۱۱,۸ درصد در سال ۲۰۱۷ به ۱۰,۳ درصد در سال ۲۰۲۲ کاهش یافت. صنایع پوشاک، منسوجات و تجهیزات حمل‌ونقل کماکان از بالاترین تعرفه‌های حمایتی بهره می‌برند و مشوق‌های حمایتی مانند بخشودگی عوارض و مالیات برقرار هستند. همچنین، دولت به تأمین‌کنندگان محلی وام‌های امتیازی با نرخ بهره عمومی می‌دهد. با این حال، مشوق‌های بخش‌های خاص از جمله برای خودروسازی برچیده شد و موافقت‌نامه‌های تجاری در این حوزه با آرژانتین، مکزیک، پاراگوئه و اوروگوئه برقرار هستند.

بخش خدمات همچنان مهمترین سهم را از ارزش افزوده ناخالص برزیل با ۶۹,۸ درصد (۲۰۲۱) و نیز از تولید شغل دارد و یک بخش کلیدی برای حفظ رقابت‌پذیری در صادرات به شمار می‌رود. با این حال، با وجود پیشرفت‌ها، همچنان ضعف‌های ساختاری مانع از رشد کلی این بخش شده است. سهم بانک‌های دولتی از کل دارایی‌های بانکی در سال ۲۰۲۰ به میزان ۴۰ درصد کاهش پیدا کرد و نرخ بهره بالا همچنان به قوت خود باقی مانده است که علت اصلی آن فقدان رقابت میان بانک‌های عمده است. با این حال، قالب کلی نظام بانکداری دست نخورده باقی مانده است و سهم بخش بانکی در این حوزه بسیار چشمگیر است. قانون «بانکداری باز» از سال ۲۰۲۱ تلاش کرده است با اصلاحاتی رقابت را بهبود ببخشد. اختلاف سود بالا میان نرخ‌های وام و سود سپرده همچنان پابرجاست. همین وضعیت در بخش بیمه نیز قابل ردگیری است و قانون «بیمه‌گذاری باز» برای بهبود شرایط در سال ۲۰۲۱ معرفی شد. برزیل به تنهایی ۴۰ درصد از بازار بیمه اتکایی^۱ امریکای لاتین را از آن خود کرده است. مخابرات از جمله حوزه‌هایی در بخش خدمات برزیل است که کاملاً برای رقابت باز است، هرچند چند بازیگر کلیدی خارجی در آن مسلط هستند. این کشور در سال ۲۰۲۱ بزرگترین مناقصه تاریخ خود برای فناوری تلفن همراه 5G را انجام داد.^۲

اقتصاد برزیل از ۲۰۲۱ یک دوره بازیابی تدریجی شد، اما کماکان رشد آن برای سال ۲۰۲۲ ضعیف باقی ماند، چرا که عدم اطمینان پیرامون چشم‌انداز اقتصادی این کشور بالا بود. با این حال، مخاطرات رشد به طور کلی متعادل شده‌اند. خطرات منفی چشم‌انداز اقتصادی برزیل شامل عدم تعادل مالی، نرخ بالای بیکاری، فشارهای تورمی و پیری سریع جمعیت است. بدهی خارجی عمومی نسبتاً پایین برزیل و ضربه‌گیرهای مالی مهم مانند ذخایر ارزی و جریان نیرومند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی موجب بهبود ریسک‌های مالی خارجی می‌شوند. با این حال، مقامات در مورد تأثیر جنگ در اوکراین بر اقتصاد جهانی و چشم‌انداز رشد برزیل محتاط هستند. رونق آینده و رشد پایدار همچنان به اجرای اصلاحات ساختاری و افزایش بهره‌وری در چندین زمینه از جمله اصلاح رژیم پیچیده مالیاتی و مشوق‌ها و کاهش بار نظارتی بر مشاغل و همچنین رفع شکاف‌های زیرساخت بستگی دارد. این اصلاحات انعطاف‌پذیری اقتصاد برزیل را

1_ reinsurance

2_ WTO Secretary Report on Brazil, p. 13

افزایش می‌دهد و در نتیجه این کشور را قادر می‌سازد تا به اهداف کلی اقتصادی و رفاهی خود، از جمله رشد فراگیر و کاهش تقسیم ثروت ادامه دهد.^۱

ب) ارزیابی اتحادیه اروپا

برزیل شریک استراتژیک اتحادیه اروپا در حوزه تجارت و سرمایه‌گذاری به شمار می‌رود. اتحادیه اروپا دومین شریک تجاری بزرگ برزیل به شمار می‌رود. همچنین، بزرگترین سرمایه‌گذار مستقیم خارجی در برزیل نیز اتحادیه اروپا به شمار می‌رود و این نشان از درهم تنیدگی اقتصادهای دو طرف فراتر از تجارت کالا دارد. با این حال، اروپایی‌ها چند دغدغه مهم در تجارت خود با برزیل به اشتراک گذاشته‌اند که می‌تواند برای دیگر شرکای تجاری این کشور نیز مورد توجه قرار گیرد. نخستین مورد ناظر بر پیچیدگی‌های فرایندهای گمرکی است. واردات کالا به برزیل دارای یک سیستم متحد و منسجم نیست و تجار نیازمند درگیری در یک فرایند طولانی، پیچیده، پرهزینه و چند مرحله‌ای هستند و فرم‌های پرشماری برای یک فرایند ساده باید ارائه شود. همچنین، برزیل از سیستم «پنجره واحد» برای مناسبات تجاری و گمرکی خود استفاده نمی‌کند که این مسئله منجر به تشدید مشکلات بالا شده است. دومین مورد مربوط به سیستم به اشتراک گذاری اطلاعات و نیز مجوزهای بهداشتی مربوط به کالاهای وارداتی به برزیل است. این کشور، به ویژه بر محصولات غذایی وارداتی اعم از گیاهی و حیوانی محدودیت‌های مشخصی اعمال می‌کند و ضمن اینکه مجوزهای اضافی درخواست می‌کند، فهرست‌های مشخصی از محصولات و حسابرسی‌های مربوط به آنها ارائه نمی‌دهد. مسئله بعدی در مورد تبعیض‌های مالیاتی میان محصولات تولید داخل و محصولات وارداتی است. در حال حاضر، دولت برزیل بدون توضیح بیشتر در حوزه مالیاتی تبعیض‌هایی را به سود محصولات تولید داخل اعمال می‌کند. در نهایت، بازار برزیل در حوزه خدمات به طور کامل برای سرمایه‌گذاران و کسب و کارهای خارجی باز نیست و به ویژه این مسئله در حوزه‌های بیمه‌گذاری، تأمین مالی و فرایندهای حقوقی مورد توجه اتحادیه اروپا قرار گرفته است.^۲

ج) ارزیابی ایالات متحده آمریکا

ارزیابی وزارت بازرگانی ایالات متحده از بازار برزیل به ویژه به این دلیل اهمیت دارد که واشنگتن یکی از سه شریک اصلی تجاری این کشور به شمار می‌رود. برزیل در سال ۲۰۲۰ رتبه ۱۲۴ بانک جهانی در شاخص سهولت کسب و کار را به دست آورد. از منظر ایالات متحده، این به معنای پیچیدگی تجارت و کار اقتصادی با برزیل است. بخشی از چالش‌های ایالات متحده در این حوزه ناظر بر پیچیدگی‌های قواعد تجاری موجود در برزیل است و تجار امریکایی اغلب قواعد مضاعف، دلخواهانه و گاه تبعیض‌آمیز از سوی برزیل را به عنوان موانع تجارت با برزیل گزارش کرده‌اند. این تجار همچنین نرخ بالای تعرفه، نظام

1. WTO Secretary Report on Brazil, p. 14

2. EU Statement Trade Policy

گمرکی نامعین، مالیات بالا و غیرقابل پیش‌بینی و نظام قضایی سنگین را از مشکلات اصلی کسب و کار در برزیل عنوان کرده‌اند. این امر به ویژه با توجه به این مسئله مشکل‌ساز می‌شود که صادرات ایالات متحده به برزیل عمدتاً در گروه‌های کالایی هستند که در برزیل قواعد زیادی در مورد آنها وجود دارد و نظارت دولتی در آنها بیشتر از گروه‌های کالایی دیگر است. این امر شامل کالاهای حوزه بهداشت و درمان، محصولات مرتبط با ایمنی و داروها و تجهیزات پزشکی است. شرکت‌های امریکایی موفق‌ترین موارد کسب و کار در برزیل را در همکاری با شرکت‌های برزیلی ثبت کرده‌اند. با وجود اینکه شرکت‌های امریکایی چالش‌هایی را در دسترسی به بازار برزیل تجربه کرده‌اند، دولت امریکا همواره در حال مذاکره با دولت برزیل برای کاهش موانع غیرتعرفه‌ای، تسهیل تجارت، استانداردهای فنی و رویه‌های قاعده‌گذاری بوده است. سیاست «برزیلی بخر»^۱ دولت برزیل یکی از مهمترین موانع در این حوزه به شمار می‌رود. برزیل و ایالات متحده در سال ۲۰۲۲ موافقت‌نامه دوجانبه تجارت و همکاری‌های اقتصادی (ATEC) را عملیاتی کردند که دو طرف تعهداتی را در سه حوزه اصلی در قالب آن پذیرفته‌اند: تسهیل تجارت، رویه‌های قاعده‌گذاری خوب^۲ و مبارزه با فساد.^۳

روابط تجاری ایران و برزیل

روابط ایران و برزیل قدمتی بیش از یک قرن دارد، به طوری که نخستین تماس دیپلماتیک میان دو کشور در سال ۱۲۸۲ شمسی انجام گرفت. هر چند سفارت ایران در برزیل در سال ۱۳۳۲ افتتاح شد،^۴ با این حال روابط اقتصادی دو کشور تنها با آغاز قرن ۲۱ اهمیت یافت.

بین سال‌های ۱۲-۲۰۰۲ حجم تجارت دوجانبه از ۵۰۰ میلیون دلار به بیش از ۲.۲ میلیارد دلار رسید. در این مقطع برزیل بیش از نیمی از کل تجارت ایران با کشورهای آمریکای لاتین را به خود اختصاص داد و در سوی مقابل ایران مقصد نزدیک به ۲۹ درصد از صادرات برزیل به خاورمیانه بود. از جمله نکات جالب توجه در این مقطع تراز به شدت منفی ایران در تجارت با برزیل است؛ به گونه‌ای که در سال ۲۰۱۲ ایران در برابر واردات ۲۲۰۷ میلیون دلاری، تنها ۲۴ میلیون دلار به کشور برزیل صادرات داشته است.^۵

در حال حاضر، از مجموع ۵۳،۱۶ میلیارد دلار صادرات ایران در سال ۱۴۰۱، برزیل تنها ۰،۱۳ درصد را به خود اختصاص داده است و از این نظر در جایگاه چهل‌ویکم در میان شرکای تجاری ایران قرار گرفته است. در حوزه واردات نیز این کشور از مجموع ۵۹،۶۵ میلیارد دلار واردات ایران با اختصاص ۰،۶۶ درصد به خود، در جایگاه ۱۶ قرار گرفته است.

1. Buy Brazil

2. Good Regulatory practices

3. Brazil Trade Barriers, US Secretary of Commerce

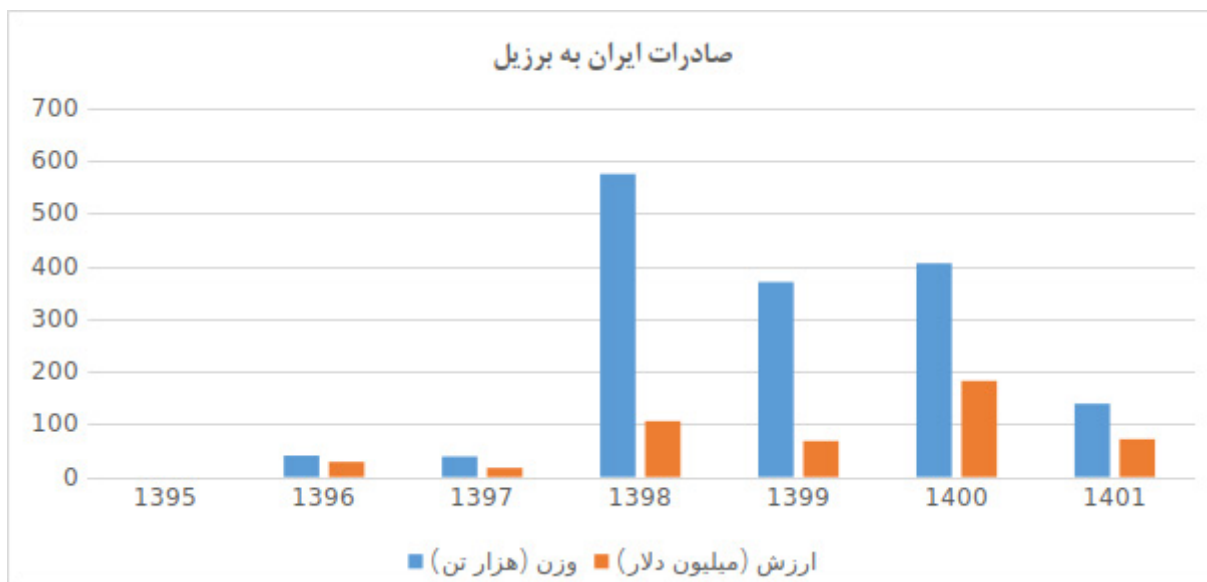
۴. سفارت جمهوری اسلامی ایران در برزیلیا

۵. رضایی اسکندری، داود، مروری بر تاریخچه روابط دوجانبه ایران و برزیل، فصلنامه تاریخ روابط خارجی، بهار ۱۳۹۲، صص ۱۴۶-۱۲۳

جدول ۱- مبادلات تجاری ایران و برزیل^۱

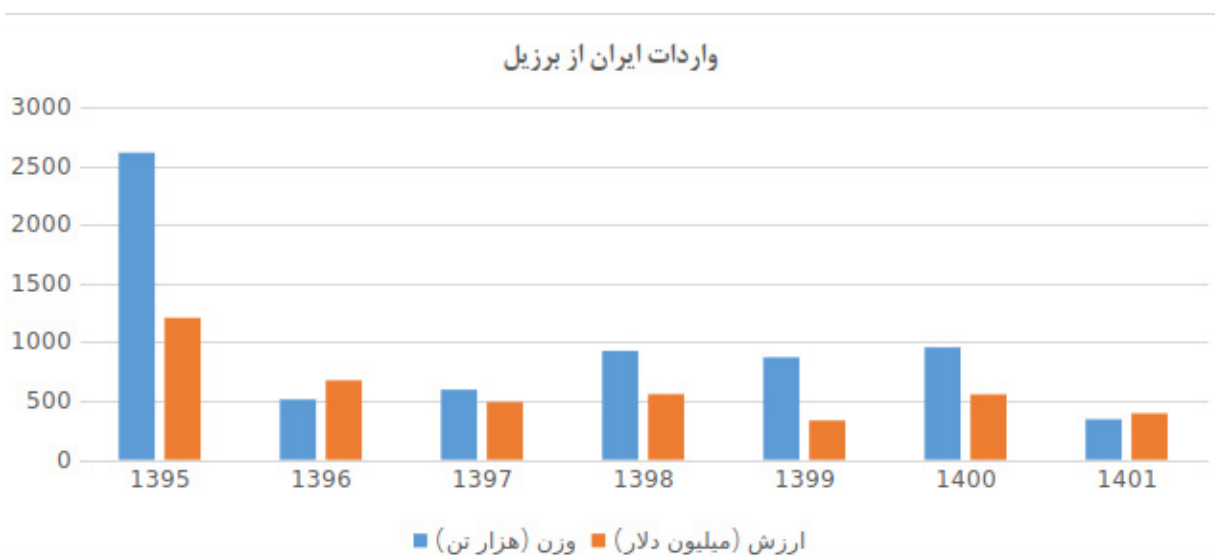
واردات		صادرات		سال
ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن متریک)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن متریک)	
۱۲۰،۸	۲۶۱۲	----	----	۱۳۹۵
۶۷۴،۸	۵۱۳،۵	۲۸،۶	۴۰،۵	۱۳۹۶
۴۹۱،۶	۵۹۶،۵	۱۷،۲	۳۸،۸	۱۳۹۷
۵۵۸،۳	۹۲۶	۱۰۶،۱	۵۷۵،۲	۱۳۹۸
۳۳۳،۷	۸۷۱	۶۸،۳	۳۷۰،۱	۱۳۹۹
۵۵۶	۹۵۶،۳	۱۸۲،۵	۴۰۵،۶	۱۴۰۰
۳۹۴،۷	۳۴۴،۴	۷۱،۸	۱۳۹	۱۴۰۱

همچنین در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۲ مجموع صادرات ایران به برزیل برابر با ۱۱۵ هزار تن به ارزش بیش از ۶۶۰ هزار دلار و مجموع واردات ایران از برزیل معادل ۱۵۳ میلیون تن به ارزش ۱۰۷ میلیون دلار بوده است.^۲ نمودارهای یک و دو، به ترتیب تغییرات وزن و ارزش صادرات و واردات ایران و برزیل را نشان می‌دهد.

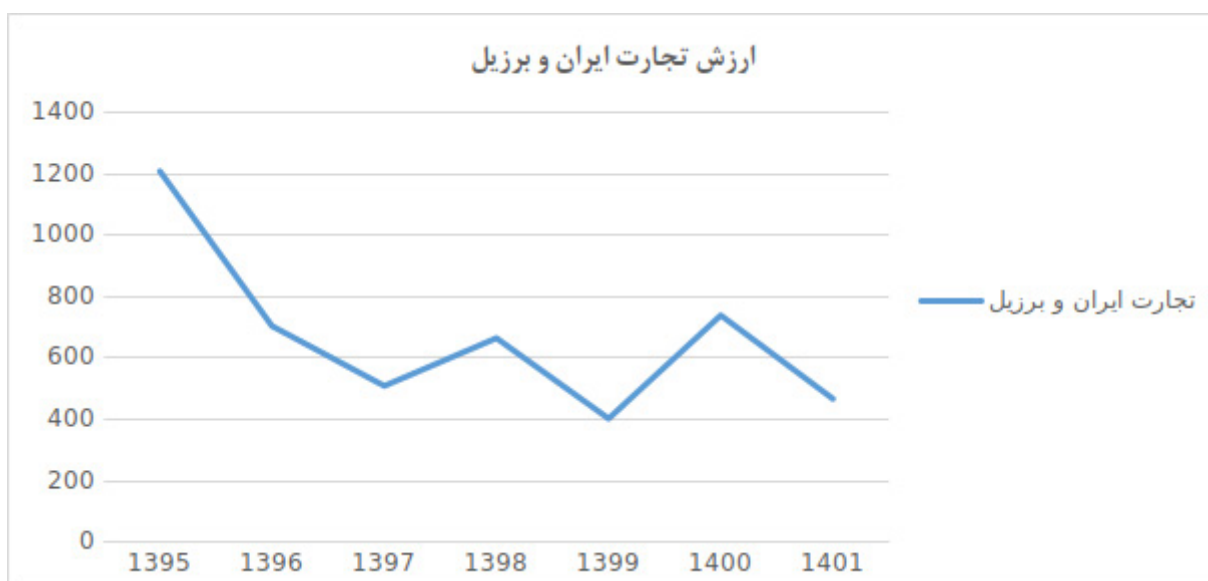
نمودار ۱- صادرات ایران به برزیل ۱۳۹۵-۱۴۰۱

۱. گمرک جمهوری اسلامی ایران
 ۲. همان

نمودار ۲- واردات ایران از برزیل ۱۳۹۵-۱۴۰۱

نمودار ۳- تغییرات ارزش دلاری تجارت ایران و برزیل ۱۳۹۵-۱۴۰۱

چنان که در نمودار شماره ۳ مشاهده می‌شود، در بازه ۱۳۹۵-۱۴۰۱، پس از یک افت شدید از ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۷، در سال ۱۳۹۸ با یک افزایش نسبی روبه‌رو بودیم؛ با این حال در سال ۱۳۹۹ مجموع تجارت دو کشور به کمترین میزان خود در بازه مورد بررسی رسید؛ در سال ۱۴۰۰ پس از یک افزایش قابل توجه، ارزش دلاری تجارت دو کشور به دوره پیش از خروج ایالات‌متحده از توافق هسته‌ای بازگشت و بار دیگر در سال ۱۴۰۱ به سطح سال ۱۳۹۷ تنزل یافت. چنان که ملاحظه می‌شود، تجارت ایران و برزیل چندان تحت تأثیر عواملی همچون توافق هسته‌ای سال ۲۰۱۵، خروج امریکا از برجام و به قدرت رسیدن راست‌گرایان افراطی

در برزیل نبوده است؛ هر چند می‌توان کاهش تجارت دو کشور در سال ۹۹-۱۳۹۸ را به همه‌گیری کوید ۱۹ مربوط دانست.

در سال ۱۴۰۱، گوشت منجمد گاو (۱۲۷,۵ میلیون دلار)، روغن سویا و صمغ (۷۹ میلیون دلار)، ذرت دامی (۶۴,۲ میلیون دلار)، مرغ منجمد (۶۰,۴ میلیون دلار)، شکر تصفیه‌نشده (۴۰,۷ میلیون دلار)، انواع خمیر چوب (۱۳ میلیون دلار)، قهوه فوری (۱,۱ میلیون دلار)، جو (۱ میلیون دلار)، مواد ترمیم دندان و بازسازی استخوان (۸۷۲ هزار دلار)، اعضای مصنوعی بدن (۵۷۱ هزار دلار)، لاشه و شقه گرم و سرد گوسفند (۵۱۸ هزار دلار)، قطعات ماشین‌آلات ظرفشویی (۵۰۶ هزار دلار)، لوازم و اتصالات لوله‌کشی (۴۷۷ هزار دلار)، کامپوزیت (۳۵۹ هزار دلار) و براده‌بردارهای جدار داخلی (۳۱۸ هزار دلار) عمده اقلام وارداتی ایران از برزیل را تشکیل داده‌اند.^۱

در همین سال، انواع اوره (۴۸ میلیون دلار)، کائوچو بوتادین^۲ (۲۸۱,۴ هزار دلار)، اسلاک واکس^۳ (۲۲۸,۳ هزار دلار)، پسته (۲۲۴,۴ هزار دلار)، چینی آشپزخانه (۱۰۰ هزار دلار)، انگور بی‌دانه (۸۴ هزار دلار) و کفپوش‌های غیرمخمل (۶۴,۶ هزار دلار) مهم‌ترین کالاهای صادراتی ایران به برزیل را تشکیل داده‌اند.^۴

همچنین در سال ۱۴۰۰، گمرک‌های منطقه ویژه اقتصادی شهید رجایی، منطقه ویژه اقتصادی بندر امام خمینی، یزد، غرب تهران، منطقه ویژه اقتصادی شیراز و کرمان بیشترین سهم را در واردات کالا از برزیل داشته‌اند؛ ضمن این که منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس، منطقه ویژه اقتصادی بندر امام خمینی، بناب، منطقه ویژه اقتصادی رفسنجان، فرودگاه امام خمینی و منطقه ویژه اقتصادی پتروشیمی بندر امام خمینی سهم عمده را در صادرات کالا به برزیل به خود اختصاص داده‌اند.

علیرغم اینکه ایران و برزیل از اتاق مشترک بازرگانی و کمیسیون مشترک اقتصادی برخوردار هستند، با وجود تمایل قدیمی ایران به امضای توافق‌نامه‌های پایه‌ای همچون همکاری‌های گمرکی، اجتناب از اخذ مالیات مضاعف و تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی بین دو کشور^۵ و علیرغم تأکید وزارت امور خارجه بر آمادگی ایران برای تدوین و امضای برنامه جامع همکاری‌های بلندمدت با برزیل^۶، دو کشور فاقد هر گونه موافقت‌نامه اقتصادی و موافقت‌نامه تسهیل‌گر تجارت دوجانبه هستند.^۷ تنها سند رسمی در خصوص همکاری‌های اقتصادی میان دو کشور «بیانیه مشترک همکاری‌های اقتصادی و کشاورزی ایران و برزیل» است که در سال ۱۳۹۳ در جریان دیدار وزیر کشاورزی ایران و وزیر کشاورزی، دام و تامین غذای برزیل

۱. گمرک جمهوری اسلامی ایران

۲. نوعی کائوچوی مصنوعی که به ویژه در ساخت تایر و لاستیک خودرو کاربرد دارد.

۳. از محصولات جانبی پالایشگاه‌های روغن موتور که ماده اولیه ساخت پارافین است.

۴. همان

۵. خبرگزاری میزان

۶. سفارت جمهوری اسلامی ایران در برزیل

۷. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

جدا از توافق‌نامه‌های دیپلماتیک در خصوص تأسیس سفارت، ایران و برزیل تنها دارای سه توافق‌نامه قضایی در خصوص معاضدت در امور کیفری و مدنی و استرداد مجرمان هستند.

به امضا رسید و بر توسعه همکاری‌های کشاورزی و همکاری‌های اقتصادی در زمینه مبادلات تجاری، ارز، کالا و نفت تأکید دارد.^۱

برخورداری ایران از منابع نفت و گاز و نیاز برزیل در بخش پتروشیمی مهم‌ترین نقطه قوت ایران در توسعه تجارت با برزیل دانسته شده است. همچنین اراده و تمایل ایران برای توسعه روابط سیاسی و اقتصادی با کشورهای آمریکای لاتین، دسترسی ایران و برزیل به آب‌های آزاد و مزیت ترانزیت دریایی و موقعیت جغرافیایی ایران برای دسترسی برزیل به کشورهای آسیای مرکزی از جمله دیگر نقاط قوت برای توسعه تجارت و همکاری اقتصادی با برزیل است.

از سوی دیگر محدود بودن گستره کالاهای صادراتی و سهم بسیار اندک ایران از بازار برزیل، ناآگاهی و فقدان شناخت لازم فعالان اقتصادی ایران از نیازها و سلیق بازار برزیل، نبود شعب بانک‌های ایرانی در برزیل، فقدان خطوط هوایی مستقیم و فقدان روابط بانکی میان دو کشور از جمله ضعف‌ها در مسیر تجارت دو کشور است.^۲

علاوه بر آن حضور رقبای قدرتمند در بازار برزیل، فقدان موافقت‌نامه‌های تجارت آزاد و ترجیحی میان دو کشور، عدم عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی، تحریم‌های بانکی و کشتی‌رانی، فاصله جغرافیایی دو کشور و ناآشنایی تجار برزیلی با تنوع محصولات صادراتی ایران مهم‌ترین تهدیدها در مسیر توسعه تجارت میان دو کشور هستند.^۳

جمع‌بندی و توصیه‌های سیاست‌گذاری

کشور برزیل مهم‌ترین کشور آمریکای لاتین و یکی از جذاب‌ترین اقتصادهای رو به رشد در سطح جهان است و کسب شناخت دقیق‌تر از روندهای اقتصادی این کشور و اولویت‌ها، مشکلات و فرصت‌های آن برای توسعه ظرفیت‌های تجاری ضروری به شمار می‌رود. سیاست تجاری برزیل به‌طور کلی مبتنی بر تجارت بلوکی، به ویژه در قالب سازمان منطقه ای مرکوسور شکل گرفته است و با توجه به نزدیکی جغرافیایی با ایالات متحده، بازار این کشور تا حد زیادی موضوع رقابت میان ایالات متحده و چین و در درجه بعدی، اتحادیه اروپا بوده است. هرچند برزیل عضو فعال سازمان تجارت جهانی بوده و از پشتیبانان تجارت آزاد به شمار می‌رود، سیاست‌های حمایتی دولت در برخی از بخش‌ها مشکلاتی را برای تجار خارجی به وجود می‌آورد. به لحاظ بخش‌ها، کماکان محصولات بخش کشاورزی و پتروشیمی مهم‌ترین کالاهای صادراتی

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دولت

۲. راهنمای تجارت با برزیل، سازمان توسعه تجارت

۳. راهنمای تجارت با برزیل، سازمان توسعه تجارت

عمده‌ترین موانع توسعه تجارت میان ایران و برزیل، در سایه نبود موافقت‌نامه‌های رسمی در خصوص کشتی‌رانی و تسهیل تجارت، مسئله حمل‌ونقل و تعرفه‌های گمرکی برزیل بر کالاهای ایرانی است که در برخی اقلام به ۱۰۰ درصد می‌رسد.

نک: اتاق ایران آنلاین

برزیل هستند، در حالی که محصولات صنعتی مهمترین نیاز بازار برزیل به شمار می‌روند. یکی از مهمترین موفقیت‌های اقتصادی این کشور در حوزه جذب سرمایه مستقیم خارجی است، به گونه‌ای که کشورهای پیشرفته و اقتصادهای بزرگ جهان بیش از هر زمان دیگری به سرمایه‌گذاری در برزیل روی آورده‌اند. اقتصاد برزیل یک دهه دशوار را پشت سر گذاشته است که طی آن یک انقباض بیش از ۴۲ درصدی را تجربه کرده است و این کشور در حال بازیابی توان اقتصادی خود است و این امر، چشم‌انداز رشد چشمگیری را برای تجارت فراهم می‌کند.

با توجه به روند افت و خیز تجارت میان ایران و برزیل و عدم پیروی مستقیم این فراز و نشیب‌ها از تحولات سیاسی و نیز فقدان هرگونه موافقت‌نامه اقتصادی میان دو کشور، به نظر می‌رسد علیرغم پتانسیل‌های بالای بازار برزیل برای جذب کالاهای ایرانی، به ویژه در بخش پتروشیمی، تجارت دوجانبه بدون هرگونه چشم‌انداز و افق ترسیمی در جریان بوده است. از سوی دیگر چنان که فهرست اقلام وارد شده از برزیل نشان می‌دهد، این کشور نقش مهمی در امنیت غذایی ایران به شکل مستقیم و غیرمستقیم دارد، علیرغم این نکته، فقدان توافقات تجاری موضوعی در این حوزه، نشان‌دهنده نگاه مقطعی به برزیل است. به عبارت دیگر علیرغم پتانسیل‌های بالای برزیل در تولید غذا، این کشور در ایران نه به عنوان یک تأمین‌کننده بلند مدت، بلکه صرفاً به مثابه امکانی جهت مدیریت بازار داخلی درک شده است.

در مجموع می‌توان گفت توسعه تجارت میان ایران و برزیل، پیش از هر چیز نیازمند ارائه تعریفی از این کشور در کلیت اقتصاد و تجارت خارجی ایران و تلاش برای فراهم کردن بایسته‌های تجارت با برزیل همچون حمل‌ونقل، گمرک و توافقات‌های تسهیل تجارت، مطابق این تعریف است.

توصیه‌ها

- توسعه همکاری‌های دوجانبه در بخش ارتباطات و فناوری اطلاعات با توجه به اشتیاق برزیل جهت حضور در بازارهای بین‌المللی در این حوزه؛
- توسعه همکاری‌های دوجانبه در حوزه توریسم و گردشگری؛
- ارزیابی و مطالعات دقیق در مورد قوانین تجاری برزیل با توجه به پیچیدگی‌های سیستم قاعده‌گذاری این کشور به ویژه در حوزه‌های مالیات و گمرکی؛
- بهره‌گیری از فرایند بازیابی اقتصادی برزیل به دنبال یک دهه رشد منفی اقتصادی با ترسیم دقیق چشم‌اندازهای همکاری و انجام مطالعات مورد نیاز؛ (مطالعات در مورد امکان همکاری‌های اقتصادی-تجاری دو کشور در قالب مرکوسور)
- تلاش برای افزایش سهم ایران در تأمین خوراک واحدهای پتروشیمی و صادرات محصولات

پتروشیمی همچون نفتا، پروپان، بوتان، کودهای نیتراته، متانول، اتیلن و پروپیلن ۱ به برزیل با توجه به برخورداری ایران از منابع غنی نفت و گاز؛

- انعقاد موافقت‌نامه رسمی در خصوص کشتی‌رانی و ایجاد خط کشتی‌رانی مستقیم میان دو کشور با قابلیت حمل کانتینری؛
- انعقاد موافقت‌نامه‌های رسمی در خصوص تجارت ترجیحی و تلاش برای ارتقاء آنها به موافقت‌نامه تجارت آزاد؛
- توسعه دانش تجار دو کشور در خصوص قوانین، رویه‌ها و ویژگی‌های بازار دو کشور.